

Småstykker

En middelalderlig kælder i Veerst by

I foraaaret 1951 stødte lillebilejer Hans Thomsen ved gravning i sin byggeparcel i den sydlige del af Veerst by paa en række store sten, der vakte hans opmærksomhed, og da han ved gravning af en søgegrøft fandt lerkarskaar, tilkaldte han det stedlige historiske udvalg, som fik konservator Leo Novrup, Gjesten, til at foretage en nærmere undersøgelse. Ogsaa museumsinspektør, magister S. Skov fra museet paa Koldinghus blev tilkaldt. Men da arbejdet krævede tid og kraft, blev det fuldført af det historiske udvalg med Leo Novrup som leder. Det besværliggjorde arbejdet en del, at en skelpæl for tre parceller, matr. nr. 7 g, 7 b. a. og 7 b. b., stod midt i kælderen og ikke maatte fjernes. Optagning af billeder blev ogsaa generet af denne pæl.

Kælderen laa i toppen af en lille lerbakke og nær ved bakkens nordskraaning, solret med længderetning øst—vest. Den var bygget af utilhugne kampesten af forskellig størrelse. Nordvæggen, der formodentlig har været en ydervæg, var bygget af de sværeste sten, hvoraf nogle i største maal var mere end 0,5 m. Desværre var de fleste store sten fjernet, før billederne blev taget. Udvendig maalt var kælderen 5,5 m×4,25 m, indvendig 4,4 m×3,15 m, største dybde

1,75 m. I bunden var længden og bredden lidt mindre.

I kælderbunden var der baade langs nord- og sydsiden en stenbænk eller hylde 76 cm bred og hævet

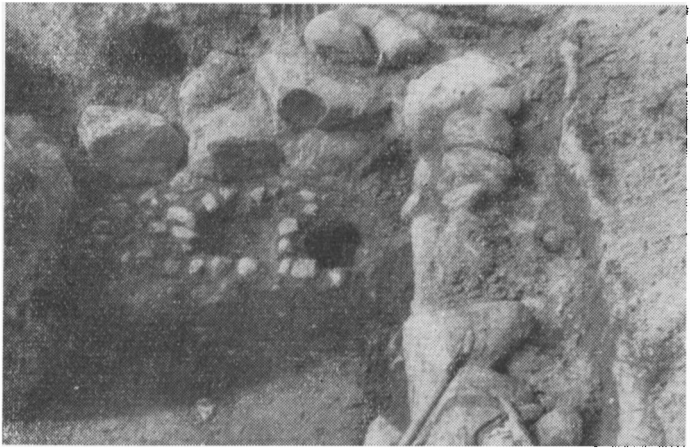

Kælderen i Veerst. Den sydlige stenbænk ses samt den bro-lagte indgang til den forsænkede midtergang.

30 cm over kælderens midterste bundparti. I øst- og vestsiden var der et 65 cm bredt bælte, der ligesom de vandrette bænke var lagt af smaa haandsten. Disse bælte langs øst- og vestsiden var ikke bænke eller hylde, da de skraanede ned mod kælderens midte. Grænsen mellem de øst- og vestgaaende bænke og de nord- og sydgaaende stykker stenbro var diagonal. Midterfeltet i kælderen var rektangulært 2,7 m \times 1,5 m med et flere cm tykt lag sand over lerjorden, og det var som nævnt det dybestliggende parti, 30 cm under bænkene, 15 cm under endevæggens stenbro.

Bænkene langs nordvæggen havde ingen stenbro i den østlige ende. Tre lerkar havde staaet nedgravet

der med mundingsranden i plan med bænkenes overflade, og alle tre havde været omgivet af en krans af haandsten, støttesten. Afstanden mellem karrene var en haandsbredde. Kun lerkaret i det nordøstlige

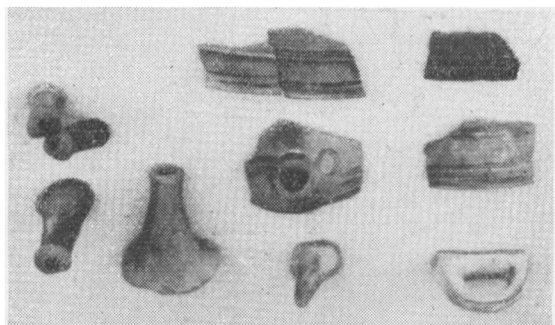
Det nordøstlige hjørne med lerkarret staaende paa sin plads. Ved siden af var der plads til et andet kar.

En krans af sten viser stedet.

hjørne var bevaret og stod paa sin sikkert oprindelige plads, 25 cm fra baade ende- og sidevæg med en hældning paa godt en halv snes grader ind mod kælderens midte. Det var graat og uden ornament, foroven 25 cm i diameter, midt paa 30 cm og 25 cm dybt. Ved gravningen af søgegrøften knustes et stort graat lerkar med bølgeornamenter. Det var af omtrent samme størrelse som hjørnekarret, og det har uden tvivl staaet i den vestligste stenkrans. I det nordvestligste hjørne paa samme bænk og tæt ind til muren laa en flad og bred, ret primitiv stenøkse, og spredt i kælderens jordfyld, men særlig i de mellemste lag i kælderens midte fandtes forskellige

ting, som i følge beliggenhed og aldersforskel synes henkastede igennem længere tid.

Blandt de fundne ting kan yderligere nævnes nogle faa munkesten, en halv snes stykker gammelt, grønligt vinduesglas med overbrændt, takket kant, flere stykker vinduesbly, rester af en jernkniv, en jernring 4 cm i diameter, jernspigre, nederste

Sjærte fra stjærtotte samt andre glaserede skaar.

højre hjørne af en grøn glaseret, sjælden og ukendt kakkell, 12 cm høj, 8 cm bred med rester af en indskrift, bogstaverne AR, i højre side en jonisk søjle, til venstre for denne en haand med en pil pegende ind mod søjlen, 140 graa lerkarskaar nærmest hidrørende fra to af de nedgravede lerkar, 35 sorte jyd-potteskaar, 121 indvendig glaserede skaar af »stjærtotter« og en del fade, de fleste med to riller under øverste kant og flere knap saa dybe længere nede, 23 tæer, flere typiske »stjærter« (vandrette haandtag), desuden nogle benstumper vistnok af et laarben.

Det var, hvad udgravningen viste, men det er svært at udtale sig med sikkerhed om betydningen af det fundne. Nationalmuseet, der velvilligst har undersøgt de fundne genstande, udtaler, at de graa

lerkarskaar er af en type, der har været i brug siden den 13. aarhundrede. Den grønglaserede kakkell er fra sidste halvdel af det 16. aarh., de glaserede skaar fra ca. 17. aarh. og de sorte jydepotteskaar vel fra forrige aarh. Munkestenene og det takkede vinduesglas kan man ikke saa let angive alderen paa.

Naar denne ret svært byggede kælder med den

To skaar af det graa lerkar med bølgeornamentet. I midten den grønne kakkelflise med søjle og pil. Tillige 2 stk. grønt glas.

ejendommelige bund omtales saa udførligt, skyldes det, at kældere forhen ikke fandtes ved almindelige bøndergaarde. Det maa derfor formodes, at denne kælder har hørt til noget andet og mere end en almindelig gaard. Gaardenes historie i Veerst er netop nu udarbejdet tilbage til midten af 16. aarhundrede. Inden for nævnte tid har der ikke ligget gaard eller bygning paa kælderens plads. Man maa altsaa søge længere tilbage i tiden. Munkesten og vinduesglas kan intet bevise, selv om de kan være gamle, de kan desuden være henkastede f. eks. efter Svenskekrigen, da Veerst vel var den mest ødelagte

by i det haardt ramte Sydøstjylland, idet der ikke var en eneste mand tilbage paa nogen af sognets gaarde. Øksen, som muligvis er hengemt under den gamle tærskel med et bestemt formaal, er sikkert uden betydning for tidsbestemmelse af kælderen, kakkelen, de glaserede skaar og jydepotteskaarene ligesaa, men den graa lerpotte med bølgeornamenterne synes at være et holdepunkt, da den kan være gammel, og dens placering tyder paa, at den er samtidig med kælderen. Dette lerkar eller rettere de nedgravede graa lerkaar staar altsaa isolerede fra det øvrige fundmateriale. De kan som sagt være fra det 13. aarh. Tidsgrænsen for kælderen alder synes da at ligge fra det 13. til midten af det 16. aarh., og kælderen maa da være middelalderlig.

Forfatteren og landbohistorikeren Henrik Larsen, der har skrevet gaardenes historie i Veerst sogn, oplyser, at to af byens selvejergaarde i slutningen af middelalderen, nemlig gamle nr. 7 og gamle nr. 1, nu Hostrupgaard og Bulagergaard, siges at have hørt sammen omkring midten af 16. aarh., og noget tyder paa, at de to andre selvejergaarde, nuværende Vestergaard og Varregaard vistnok ogsaa da hørte til gamle nr. 7, der saaledes har været en større gaard, som maa have omfattet ca. halvdelen af byens jorder.

Er det denne større middelalderlige gaard, som man ellers intet kender til, som den fundne kælder har hørt til? Ja, det kan man naturligvis ikke sige med bestemthed, men det er sandsynligt og i øjeblikket nærmeste løsning.

Endnu et maa nævnes: Jorden umiddelbart nord for kælderen fik ved matrikuleringen lidt før 1820 en usædvanlig høj, ja, den højeste takst i sognet, nemlig takst 20. Ogsaa omkring den plads, hvor

Tersbøl, der altid har været et enemærke, en gaard udenfor fællesskabet, tidligere laa, er der jord med høj takst, 16. Her er altsaa ældgammel kulturjord, og der er tænkt paa at faa en arkæolog til nærmere at undersøge disse pletter. Det historiske udvalg og konservator Novrup har ca. 50 m nordvest for kælderen fundet to ildsteder med uordentligt liggende, ildskørnede haandsten og stærkt askeblandet jord. Efter ældre folks udsagn er der fundet ildskørnede sten, aske og kulrester flere steder i dette omraade. Men i Veerst by har stenalderfolket ikke boet. Byen er anlagt i skovkanten langt senere. Efter undersøgelser i forbindelse med Trælborg i Veerst skov er det paavist, at navnet Veerst kan betyde et værne-sted, der maaske er anlagt samtidigt og i forbindelse med Trælborg og Trældiget i germansk jernalder ca. aar 500. Ildstederne og den høje jordbonitet tyder paa meget gammel bebyggelse. Den middelalderlige kælder ligger aabenbart paa det sted, hvor byens første beboere har slaact sig ned.

John Kvist.

En stenalders enkeltgrav i Jerne sogn

Gennemgår man den forhistoriske arkæologis udgravningsresultater for Ribe amt, får man et overvældende indtryk af det præg, den yngre stenalders enkeltgravskultur har sat på især amtets vestlige del. Et indtryk, der vist bedst tolkes ved direkte at citere Johannes Brøndsted¹⁾: »Mod Vest, i Esbjerg-Varde-Eggen og længere nordefter indtil Lydum og